

bekræftes, men man sidder tilbage med en velgørende fornemmelse af at forstå de danske partiers udvikling som noget væsentligt mere end blot og bar en historie om forfald og snarlig undergang. Billes egen vurdering af de politiske partiers placering i samfundet i kapitel 10, »Partier og demokrati – igen«, er da også ganske positiv. Han finder, at man snarere bør tale om forandring – af det traditionelle masseparti – end om krise for partierne. De politiske partier er fortsat de helt centrale led i forholdet mellem vælgerne og de folkevalgte, og de varetager fortsat deres vigtigste opgaver ganske godt. De gør det bare ikke ligesom for 40 år siden. Det ville vel ret beset også have været besynderligt.

Efter kapitel 10 følger litteraturlisten, og så stopper undersøgelsen, men vi er kun nået til s. 245. Siderne 249-386 er bilag indeholdende tabeller med data af forskellig art for de undersøgte partier. De er jo godt nok noget tørre, men rum-

mer et glimrende materiale til videre udforskning af partiernes og partisystemets beskaffenhed, og som sådan kan de være til stor nytte. De understreger til gengæld klart, at undersøgelsens grundlag er kvantitative målinger. Det er Bille kommet langt med – nu kunne en undersøgelse af, hvad partierne og deres medlemmer faktisk beskæftiger sig med, vel nok være spændende. F.eks.: Hvad laver partimedlemmerne, ikke blot i deres vælgerforening, men også i andre organisationer, og hvilken betydning har partimedlemskabet for den øvrige politiske aktivitet i samfundet? Jeg har en mistanke om, at partimedlemskab i dag er lige så centralt som nogensinde for driften af andre typer politisk virksomhed, i fagforeninger, ejerforeninger, græsrodsorganisationer osv. Hvis det er rigtigt, giver det endnu en vigtig dimension i betydningen af vore partier. Men her savnes stadig forskning.

Søren Hein Rasmussen

REGIONAL- OG LOKALHISTORIE

Ib Gejl (red.): *Århus. Byens Historie 1870-1945*. (Århus Byhistoriske Udvalg, 1998). 377 s., 350 kr.

Århus er »en videnskabelig udørken«. Således omtales byen i et privat brev i begyndelsen af 1870'erne, og sikkert med rette, selv om det er en nybagt kandidat fra Københavns Universitet, der formulerede karakteristikken. Det foreliggende bind af den nye århusianske byhistorie dækker netop perioden fra begyndelsen af 1870'erne, da Århus overhalede Odense som landets største provinsby, indtil 1945, da byen knap 20 år tidligere havde fået eget universitet, som dog fortsat var under udbygning og

ikke fik et naturvidenskabeligt fakultet før i 1954. En videnskabelig udørken var der derfor ikke længere tale om, selv om der for mange københavnere fortsat var langt til Århus. Århus var en ganske anden by i 1945 end i 1870, også på andre områder end det rent akademiske.

Århus gennemløb en voldsom vækst og modernisering i den periode, som behandles i dette tredje bind af fire-bindsværket om byens historie. Denne udvikling gøres der godt og kompetent rede for af seks bidragydere, hvoraf de fire er ansat ved Erhvervsarkivet, hvor redaktionen ligeledes har haft til huse i overensstemmelse med Erhvervsarkivets store indsats i det byhistoriske arbejde

gennem mange år. I det foreliggende bind redegør Jørgen Fink for *byens rum*, herunder byens fysiske vækst, mens Bodil Olesen skriver om *byens mennesker*, herunder om leveforhold, sundhedsforhold og social forsorg. Under overskriften *byens liv* skriver Erik Korr Johansen om erhverv og arbejde, Ib Gejl om kultur og fritid og Henning Spure Nielsen om uddannelse, mens Henrik Fode skriver om *byens styre*, herunder om styret i både by og omliggende landkommuner, om end det er byens og ikke landkommunernes politiske liv og institutioner, der naturligt fokuseres på. Dispositionen er klar, og de fire hovedoverskrifter giver mulighed for at dække *byens historie* bredt.

Fremstillingen er indholdsmættet og skrevet i et let tilgængeligt sprog. De mange års byhistoriske arbejde med et større antal publikationer har akkumuleret en betydelig fond af viden, som der har kunnet trækkes på. Forfatterne har ved udarbejdelsen af deres bidrag derfor kun i begrænset udstrækning gjort fornyede primære kildestudier. Det er med til at sikre overblikket, hvilket også fremmes af, at den århusianske udvikling ses inden for rammerne af den generelle samfundsmæssige udvikling i Danmark, herunder ændringer i de lovgivningsmæssige rammer for varetagelsen af en række af de lokale opgaver, blandt andet politisk og socialt. Samspillet mellem det lokale og nationale niveau træder frem, ligesom fremstillingen udmærket dokumenterer samspillet mellem private og offentlige initiativer på det lokale niveau. Selv om Århus siden 1919, da borgmesteren ikke længere var kongeligt udpeget, har været socialdemokratisk ledet, var der fortsat i mellemkrigstiden i mange sager et tæt parløb mellem kommunen og initiativrige privatpersoner, der blandt andet med betydelige tilskud fremmede sager, der var med til at sikre Århus positionen

som ubestridt centrum for hovedlandet, Jylland.

I fremstillingen redegøres der for Århus' forvandling fra en traditionel oplandsby med enkelte regionale funktioner til et landsdelscenter inden for en række områder, erhvervsmæssigt, kulturelt og uddannelsesmæssigt. Udbygningen af infrastrukturen med gode og centrale jernbaneforbindelser og stadig bedre havneforhold var vigtige forudsætninger herfor. Århus fik i kraft af geografi – og understøttet af initiativerne på infrastrukturuområdet – en stadig mere central beliggenhed, som er en væsentlig del af forklaringen på byens meget stærke vækst. Byen industrialiseredes, men transport og handel blev Århus' særlige styrkepunkter sammenlignet med blandt andet en række andre østjyske byer, der ved periodens begyndelse var jævnstore med Århus. Det er ikke tilfældigt, at havnen omtales som området med flest arbejdspladser i byen, og at statsbanernes centralværksteder var byens største arbejdsplads. Det redegøres der for i bindet, men redaktøren kunne med fordel have suppleret med en sammenfattende konklusion, hvor det særligt karakteristiske for Århus' udvikling i højere grad blev trukket frem, end det gøres i forordet, der giver et overblik over byens udvikling. Det karakteristiske ved byens udvikling kunne også på andre områder have været fremhævet, om ikke i en sammenfattende konklusion, så ved at de enkelte bidragsydere i højere grad havde foretaget sammenligninger med udviklingen i andre byer uden af den grund at sprænge de tildelte sidetalsrammer.

Det er en stadig tilbagevendende diskussion, i hvor høj grad lokalhistorier skal søge at dække bredt eller mere snævert skal argumentere for en særlig tese i relation til den pågældende lokalitet. I *Århus. Byens Historie* er den første fremgangsmåde valgt, men under nogle

klare tematiske overskrifter, og redaktionelt er der sikret en klar arbejdsfordeling mellem forfatterne, herunder blandt andet med henvisninger mellem bidragene, så det samme ikke fortælles flere gange. Det er lykkedes, om end gentagelser af gode grunde ikke helt har kunnet undgås. Og det er alene i petitesseafdelingen, når en ubefæstet læser s. 88 noterer, at Århus' skolelægeordning allerede indførtes i 1899, men s. 279 bliver klar over, at ordningen ophævedes igen i 1906 for først at blive genindført i 1948. På nogle områder gik udviklingen langsomt i Århus, selv om det på de fleste områder gik stærkt, ikke mindst erhvervsmæssigt. Byens handelsstand havde sin væsentlige andel heri. Den konkurrerede i en stor del af perioden med succes med København og til dels Hamborg, ligesom den ved sin aktive medvirken ved oprettelsen af universitetet var med til at bringe videnskaben til byen. Rigtig hovedstad blev byen ikke, men næsten.

Per Boje

Vagn Jensen: *Billeder af Holmes historie*. (Aarhus Universitetsforlag, 1998). 48 s., 118 kr.

Poul Larsen: *Billeder af Brabrand's historie*. (Aarhus Universitetsforlag, 1998). 48 s., 118 kr.

I sin serie af historiske billedbøger har Aarhus Universitetsforlag i 1998 udgivet yderligere to bøger, som omhandler sogne/forstæder, der i dag er en del af Århus by. Tidligere er Viby (1994), Vejlbjerg (1995) og Højbjerg (1997) blevet behandlet.

Bøgernes titler skal tages helt bogstaveligt, idet der ikke er tale om egentlige sognehistorier, men derimod om vandringer i billeder gennem sognenes historie. Fotografiets korte historie begrænser det til en fokusering på de seneste 100-150 år. Til gengæld har udvik-

lingen netop i denne periode markant ændret disse områder fra traditionelle landsogne til moderne købstadsforstæder.

Via en række typiske og velvalgte billeder samt en tilhørende tekst, der vidner om en stor indsigt i de lokale forhold, kan denne store omvæltning i disse forstadsområder følges på nært hold. De ca. 50 udvalgte billeder, som hver bog bygger på, må naturligvis blive styrende for bøgernes indhold, men med disse 50 »knuder« lykkes det alligevel at komme vidt omkring; mange forskellige lokale begivenheder, personligheder, bygninger og institutioner får ord og billeder med på vejen.

Vagn Jensen starter sin billedhistorie om Holme med Holmes Kirker (både den ny og den nedlagte) og kommer siden i billeder og tekst omkring blandt andet skolerne, herunder rejsegildet på den ny skole i 1925, og en række personligheder som f.eks. grisehandler Eske Peder Knudsen og arbejdsmand Simon Hansen (Simon Kotrækker) samt den hårdt prøvede Anna Christina Persdotter. Et spændende interiør-billede fra Holme Brugsforening i 1915 samt Holmes ældste kornmølle i form af et billede fra 1898 har f.eks. også fundet vej, ligesom et billede af det lokale gadekær i 1904. Også jordforbedringen i 1920'erne og den dertil anlagte mergel-togbane fra Fløjstrup til Holme omtales; dette illustreres med et godt billede med mergelpålæsning af hestevogn. Af nyere billeder kan nævnes et hold fastelavnsdrenge fra 1938, grundstenslægningen i 1958 for virksomheden A/S Sabroe og et billede fra Holme Bibliotek ved indvielsen af de nye lokaler i 1978.

Poul Larsen har for Brabrand's vedkommende også valgt at starte med sognets kirke. Siden følger blandt andet et par billeder fra Brabrand bys hovedgade fra omkring år 1900. Hjuldamperen